

Олефір Є. А.

*аспірант, Державний вищий навчальний заклад
«Університет банківської справи»; Україна;
e-mail: olefir_zhenia@mail.ru*

РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ ДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті здійснено науково-методичне обґрунтування доцільності запровадження диференційованих вимог до діяльності банків (до нормативу достатності регулятивного капіталу) на основі порівняння обсягу ризиків та розміру капіталу. Зважаючи на те, що рівень ризиковості банків різний, то при встановленні вимог до їх діяльності потрібно використовувати індивідуальний підхід, що обумовлює актуальність проведення даного дослідження.

Ключові слова: диференційований підхід до регулювання, економічний капітал, ризики, регулятивний капітал, норматив достатності регулятивного капіталу, адаптація банків.

Формул: 0; рис.: 2, табл.: 0, бібл.: 9

Olefir Ie. A.

*PhD student of State higher education institution
«University of banking»; Ukraine;
e-mail: olefir_zhenia@mail.ru*

REGULATION OF PROCESS OF ADAPTATION BANKS OF UKRAINE TO THE FEATURES OF THE FINANCIAL-ECONOMIC SPACE

Abstract. This article is devoted to considering scientific-methodical substantiation of expediency of introduction differentiated requirements activity of banks (to standard of the adequacy of regulative capital) based on comparison of the amount of risk and amount of capital. Considering the fact that the level riskiness of banks is different, in establishing requirements for their activity should use individual approach. It has been found that the National Bank of Ukraine using differentiated approach to the regulate the process of adaptation should promote banks to use its funds (on condition that the capital to correspond to risks) to investing in profitable business-directions («not to freeze» these money on the relevant accounts), and vice versa, for those institutions in which risks exceed the capital, have to applied appropriate measures.

In order to ensure competitiveness, banks have to be flexible, constantly compare their risk positions with the amount of capital, reallocate resources without significant losses and so on. So one of the tasks of the National Bank of Ukraine has to be assisting this process by implementing differentiated requirements for their activities.

Keywords: differentiated approach to regulation, economic capital, risks, regulative capital, standard of the adequacy of regulative capital, adaptation of banks.

JEL classification: G20, G21, G28

Formulas: 0; fig.: 2, tabl.: 0, bibl.: 9

Олефір Е. А.

*аспірант, Государственное высшее учебное заведение
«Университет банковского дела»; Украина;
e-mail: olefir_zhenia@mail.ru*

РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА АДАПТАЦИИ БАНКОВ УКРАИНЫ К ОСОБЕННОСТЯМ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Анотація. В статті здійснено науково-методичне обґрунтування целесообразності введення диференційованих вимог до діяльності банків (к нормативу достаточності регулятивного капіталу) на основі порівняння обсягу ризиків та розміру капіталу. Незважаючи на те, що рівень ризикованості банків різний, то при встановленні вимог до їх діяльності потрібно використовувати індивідуальний підхід, що і обумовлює актуальність проведення даного дослідження.

Ключеві слова: диференційований підхід до регулювання, економічний капітал, ризики, регулятивний капітал, норматив достаточності регулятивного капіталу, адаптація банків.

Формул: 0; рис.: 2, табл.: 0, бібл.: 9

Вступ. Банківська система України сьогодні функціонує у складних умовах фінансово-економічного простору. Криза 2014–2016 рр. призвела до величезних збитків та виведення з ринку 50% банків, накопичені ризики минулих років усе ще «відволікають» значну частину наявного потенціалу (у грошовому вимірі) та перешкоджають банкам нарощенню активних операцій, які приносять прибуток. Звичайно, першочерговим завданням стало «виживання» банків.

Вивчення процесів адаптації вітчизняної банківської системи, яке проводилося у попередніх наших дослідженнях [1], дало змогу з'ясувати, що основними проблемами, які заважали ефективному її пристосуванню до спадів у просторі, були фінансові, організаційні та регулюючого впливу Національного банку України. У результаті цього банки не могли одночасно виконувати два основних завдання адаптації – згладжувати ризики та підтримувати конкурентоспроможність.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Значний внесок у розробку практичних рекомендацій щодо покращення функціонування банківського сектору зробили Головіна Я. [2], Дробязко А., Лісовенко В., Федосов В. [3], Гладких Д. [4], Дзюблюк О., Владимир О. [5] та ін. Чимало вчених займалося питанням удосконалення трансмісійного механізму, підвищенням дієвості його каналів (у т.ч. й посилення їх впливу на розвиток економіки), зокрема Міщенко В.І., Міщенко С.В. [6], Буковинський С.А., Унковська Т.Є., Джус М.О. [7], Галушко Ю.П. [8] та ін.

Проте, на жаль, у наукових працях не розглядається такий аспект, як удосконалення регулювання процесу адаптації банків шляхом запровадження диференційованого підходу до їхньої діяльності. Хоча, на наш погляд, це дало б можливість банківській системі як згладжувати ризики (бути більш стійкою до впливу шоківих явищ), так і забезпечити її стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Мета дослідження – здійснити науково-методичне обґрунтування доцільності запровадження диференційованих вимог до діяльності банків (до нормативу достаточності регулятивного капіталу) на основі порівняння обсягу ризиків та розміру капіталу.

Результати дослідження. Враховуючи поставлену мету, зазначимо, що під узагальнюючим показником ризиків банку розумітимемо обсяг його економічного капіталу (ЕС). Безумовно, сам по собі розмір ЕС не дає інформації про ступінь ризиковості, оскільки чим більший банк, тим ЕС буде більший. Отже, необхідно порівнювати економічний капітал з регулятивним (РС). Значний розрив між цими капіталами свідчить про високий ступінь ризиковості, що негативно впливає на процеси адаптації до спадів/піднесення у фінансово-економічному просторі.

Немає сумніву в тому, що банки, які не дотримуються рівності економічного та регулятивного капіталів, самостійно не будуть розробляти та вживати відповідні заходи для приведення їх у відповідність. Тому це має регулювати Національний банк України. Вимоги, які встановлюватимуться регулятором для забезпечення рівності ЕС та РС, можуть призводити до сповільнення процесів розвитку банків та втрати ними своїх конкурентних позицій на ринку. Проте, вважаємо, що такий підхід сприятиме підтриманню стабільності банківської системи у довгостроковій перспективі (навіть якщо в певний період доведеться

сповільнити розвиток деяких банків) та згладжуванню ризиків у діяльності банківського сектору. Таким чином, забезпечуватиметься ефективність здійснення процесу адаптації.

Вимоги Національного банку України до достатності регулятивного капіталу (H2), які встановлені на рівні не менше 10% (для системно важливих банків 11–12%, включаючи 1–2% буферу системної важливості, який вводиться з 01.01.2020), не враховують ступінь ризиковості кожного банку. З нашої точки зору, регулятор має використовувати більш гнучкий підхід стосовно дотримання банками нормативного значення H2 для того, щоб «не заморожувати» ресурси в тих банках, у яких ЕС менший, ніж RC, а також встановити жорсткіші вимоги до банків, у яких ЕС більший, ніж RC. У разі невідповідності ЕС та RC Національний банк України може вводитиме певні обмеження на здійснення операцій шляхом встановлення лімітів, тимчасове припинення деяких операцій тощо.

В Україні RC повинен не менше, ніж на 10%, покривати активи, зважені на ризик, сукупну валютну позицію та довгостроковий ГЕП (це і є виконання нормативу H2). Виникнення шоків у фінансово-економічному просторі призведе до збільшення ризиковості діяльності банків, порушить їхню стабільність, виникнуть тривожні сигнали для вкладників та кредиторів банку. Для того, щоб не розбалансувати банківську систему, регулятор має підвищити вимоги до нормативу H2 та взяти в разі необхідності інші заходи впливу до діяльності банків.

Повертаючись до запропонованого нами диференційованого підходу, виникає необхідність з'ясувати доречність співставлення цих капіталів. Якщо поглянути на рис. 1, то можемо сказати, що таке порівняння є цілком логічним, оскільки ЕС виражає ступінь ризику банків, а RC – обсяг капіталу, який необхідний, щоб покривати ризики (RC та ЕС виражені в абсолютних величинах).

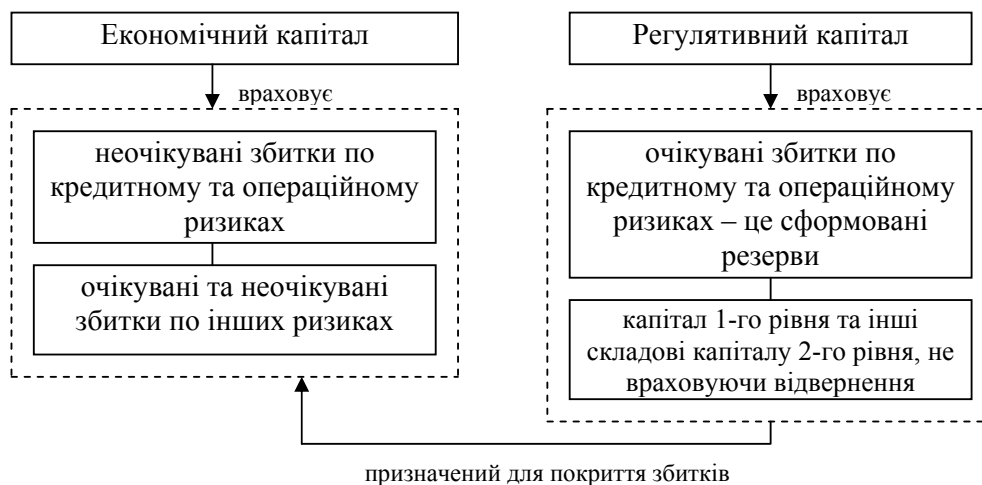

Рис. 1. Складові економічного та регулятивного капіталів банку
Джерело: складено автором.

Безумовно, Національний банк України, рейтингові агентства, інвестори зацікавлені в тому, щоб $ES = RC$ чи $ES < RC$. Проте для банківського бізнесу, як і для будь-яких інших підприємств, важливим є те, щоб гроші оберталися на ринку та збільшували свою вартість (вкладалися у різноманітні прибуткові бізнес-напрямки та генерували прибуток). У зв'язку з цим виникає «конфлікт» інтересів між вищеназваними суб'єктами.

Ми вважаємо, що цілком адекватним та раціональним рішенням є запровадження гнучкого підходу щодо вимог до діяльності банків (рис. 2). Пояснюється це тим, що, по-перше, банки будуть більше мотивовані в контролюванні своїх ризикових позицій. По-друге, банки, які дотримуються рівності ЕС та RC (або у випадку, коли $ES < RC$), матимуть змогу вкладати кошти в різноманітні прибуткові напрями, а не спрямовувати їх на виконання вимог регулятора. По-третє, забезпечуватиметься більш ефективно згладжування ризиків у банківському секторі та швидший вихід на траєкторію його зростання.

Впровадження такого диференційованого підходу Національним банком України впливатиме на адаптацію банківської системи. Пов'язано це з тим, що банки (за умови, що $EC > RC$) змушені будуть спрямовувати свої ресурси на зменшення EC /збільшення RC . У результаті кошти не зможуть використовуватися для вкладання у прибуткові бізнес-напрямки, наприклад, кредитування, особливо реального сектору економіки. Але на сьогодні це не має бути проблемою, оскільки вищеназаний підхід запропоновано впроваджувати не раніше, ніж тоді, коли відновиться стабільна робота банківської системи та відбудеться зростання економіки.

Примітки. *Даний диференційований підхід стосується й системно важливих банків. Регулятор не повинен встановлювати вимоги до розміру EC , а лише контролювати його відповідність розміру RC . Ситуація, коли в банках $EC > RC$, хоча вони виконують норматив $H2$ навіть з певним запасом (2%–5%), не є підставою для звільнення цих банків від виконання заходів впливу Національного банку України щодо забезпечення відповідності цих капіталів. Такі заходи впливу можуть стосуватися обмежень на деякі види діяльності, встановлення лімітів на певні операції тощо. Період, протягом якого банк повинен забезпечити рівність цих капіталів, встановлюється регулятором в індивідуальному порядку, зважаючи на складність врегулювання ситуації. Найкращим періодом для початку впровадження цього підходу є стабільні (некрисові) умови.

Рис. 2. Диференційований підхід Національного банку України до регулювання процесу адаптації банків (встановлення нормативного значення показника $H2$)
 Джерело: розробка автора.

У випадку, коли банки не забезпечать відповідність капіталу ризикам, то регулятор підвищить вимоги до нормативу достатності регулятивного капіталу чи прийме низку інших заходів впливу на їхню діяльність. Безумовно, це призведе до погіршення адаптивності банків до розвитку під час піднесення у фінансово-економічному просторі (та, відповідно, до виживання під час спадів), а відтак, ускладнюватиме перебіг процесу їхньої адаптації. Такі банки втрачатимуть свою конкурентоспроможність на ринку, погіршуватиметься й конкурентоспроможність банківської системи (проте лише в короткостроковому періоді).

Диференційований підхід Національного банку України до регулювання адаптації банків (рис.2) більше відповідає стабільним умовам, коли відбуваються процеси зростання у фінансово-економічному просторі. Проте неврахованими залишаються обвали ринків, коли розпочинаються спади, які призводять до значного зростання ЕС та зменшення РС. Тоді потрібно буде вирішити, наскільки адекватними будуть дії Національного банку України щодо підвищення вимог до Н2 та вживання заходів впливу до банків для приведення у відповідність регулятивного капіталу економічному.

З одного боку, це може ще більше поглибити проблеми банківського сектору, оскільки банки не зможуть у кризові періоди виконувати вимоги регулятора (як показує вітчизняний досвід під час кризи 2014–2016 рр. більшість банків не дотримувалося навіть нормативних вимог показника $H2 > 10\%$) [9]. Як наслідок, розпочнеться низка банкрутств банків та посиляться паніка на ринку.

З іншого боку, Національний банк України повинен застосовувати диференційований гнучкий підхід, але враховувати при цьому умови функціонування ринку, бо в протилежному випадку банківський сектор перетвориться на монополію з двома державними банками (АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Приватбанк»). Під час виникнення шоків/кризи регулятор також повинен і сам сприяти покращенню стану банків. Наприклад, на основі діагностичного обстеження, оцінивши якість активів банків, ліквідність, достатність капіталу, розробити заходи, які б сприяли зменшенню ризиків та збільшили капітал.

Таким чином, наша позиція полягає в тому, що, по-перше, навіть у періоди спадів регулятор має й надалі застосовувати диференційований гнучкий підхід до діяльності банків (рис. 2). По-друге, частково зростання ЕС буде компенсовуватися буфером запасу та контрциклічним буфером капіталу, які формуватимуться у періоди зростання. По-третє, максимально сприяти банкам у забезпеченні відповідності регулятивного капіталу економічному. Враховуючи особливості кризи та профіль ризиків банків (це можна побачити по складових ЕС), регулятору потрібно забезпечити індивідуальний підхід щодо врегулювання ситуації у кожному з них.

Висновки. Отже, запровадження диференційованого підходу Національним банком України до регулювання процесу адаптації банків, який базується на порівнянні економічного та регулятивного капіталів, є необхідним для забезпечення «здорової» банківської системи, яка здатна вчасно згладжувати ризики та підтримувати свою конкурентоспроможність. Адаптивність банків є різною, рівень їхнього потенціалу також різний. Для того, щоб не перетворити банківську систему на монополію, яка складається з найбільших банків, потрібно дати можливість розвиватися усім. Якщо банк контролює свої ризикові позиції, то регулятор має сприяти тому, щоб у цих банках кошти «не заморожувалися» на відповідних рахунках, а вкладалися у прибуткові бізнес-напрямки, і, навпаки, до тих установ, у яких обсяг ризику не відповідає РС, Національний банк України повинен вжити певні заходи впливу (й не лише підвищенням вимог до показника достатності регулятивного капіталу).

Удосконалення процесу оцінювання економічного капіталу повинно стати предметом подальшого дослідження. Адже вибір методу його оцінювання, довірчого інтервалу, випадкових величин, врахування очікуваних/неочікуваних збитків впливає на точність розрахованої величини ЕС, а відтак, на об'єктивність та обґрунтованість зміни вимог до показника достатності регулятивного капіталу.

Література

1. Кузнєцова, А. Я. Особливості розвитку банківської системи України в контексті проведення адаптаційних заходів [Текст] / А. Я. Кузнєцова, Є. А. Олєфір // *Фінанси України*. – 2016. – № 6. – С. 96–107.
2. Головіна, Я. С. Антикризове регулювання банківської системи України у період 2014–I півріччя 2015 років [Текст] / Я. С. Головіна // *Глобальні та національні проблеми економіки*. – 2015. – Вип. 7. – С. 658–663.
3. Дробязко, А. Банківська система України: фінансові реалії 2014 року [Текст] / А. Дробязко, В. Лісовенко, В. Федосов // *Ринок цінних паперів України*. – 2014. – № 8. – С. 71–89.
4. Гладких, Д. Стратегічні орієнтири реформування політики управління сектором державних банків [Текст] / Д. Гладких // *Вісник Національного банку України*. – 2015. – № 5. – С. 12–17.
5. Дзюблюк, О. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків [Текст] / О. Дзюблюк, О. Владимир // *Вісник Національного банку України*. – 2014. – № 5. – С. 26–33.
6. Міщенко, В. І. Удосконалення дії каналів трансмісійного механізму грошово-кредитної політики в Україні в умовах переходу до таргетування інфляції [Текст] / В. І. Міщенко, С. В. Міщенко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2015. – № 1 (163). – С. 421–428.
7. Буковинський, С. А. До питання розробки монетарної стратегії подолання стагфляційної кризи [Текст] / С. А. Буковинський, Т. Є. Унковська, М. О. Джус // *Економіка України*. – 2015. – № 8 (645). – С. 4–30.
8. Галушко, Ю. П. Інструменти грошово-кредитного регулювання в системі факторів економічного зростання [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Галушко Юлія Петрівна. – К., 2016. – 223 с.
9. Показники банківської системи [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

Стаття надійшла до редакції 20.03.2017

© Олєфір Є. А.

References

1. Kuznietsova, A. Ya., & Olefir, Ye. A. (2016). Osoblyvosti rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy v konteksti provedennia adaptatsiinykh zakhodiv. *Finansy Ukrainy*, 6, 96–107.
2. Holovina, Ya. S. (2015). Antykryzove rehuliuвання bankivskoi systemy Ukrainy u period 2014–I pivrichchia 2015 rokiv. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 7, 658–663.
3. Drobiazko A., Lisovenko V., & Fedosov, V. (2014). Bankivska systema Ukrainy: finansovi realii 2014 roku. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy*, 8, 71–89.
4. Hladkykh, D. (2015). Stratehichni oriientyry reformuvannya polityky upravlinnia sektorom derzhavnykh bankiv. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, 5, 12–17.
5. Dziubliuk, O., & Vladymyr, O. (2014). Inozemnyi kapital u bankivskii systemi Ukrainy: vplyv na rozvytok valiutnoho rynku ta diialnist bankiv. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, 5, 26–33.
6. Mishchenko, V. I., & Mishchenko, S. V. (2015). Udoskonalennia dii kanaliv transmisiinoho mekhanizmu hroshovo-kredytnoi polityky v Ukraini v umovakh perekhodu do tarhetuvannya inflitsii. *Aktualni problemy ekonomiky*, 1(163), 421–428.
7. Bukovynskiy, S.A., & Unkovska, T. Ye., & Dzhus, M.O. (2015). Do pytannia rozrobky monetarnoi stratehii podolannia stahfliatsiinoi kryzy. *Ekonomika Ukrainy*, 8(645), 4–30.
8. Halushko, Yu. P. (2016). *Instrumenty hroshovo-kredytneho rehuliuвання v systemi faktoriv ekonomichnoho zrostannia*: dis. kand. ekon. nauk: 08.00.08. Kyiv.
9. *Pokazyky bankivskoi systemy*. Available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

Received 20.03.2017

© Olefir Ye. A.